

НА ГРУНТУ ИЗМЕЂУ САВЕ И ДУНАВА

Немци у сремској равници

Са собом су донели богату културу и навике које су неговали и у новој средини. Познати по уредности, педантности и марљивости, Немци су се брзо истакли у пољопривреди. Њихова поља и виногради били су пример добро организованог газдинства. Свака њива била је обрађена, свака воћка негована, а виноград подигнут по најбољим правилима која су познавали

Сремска култура никада не била тако богата и разноврсна да није свих оних нација које су вековима насељавале ове просторе. Јединствен спој различитости чини нас оним што је, а саставни део културног идентитета Срема свакако представља и култура немачког народа, који је заједно са другим народима живео на замъју између Саве и Дунава.

А, све је почело у 18. веку. Према историјским подацима до којих су дошле Сремске новине, после ослобођења Срема од османлијске власти, Хабзбуршка монахија покренула је планску колонизацију ових крајева. Циљ је био да се обнови привреда, обраде запуштена земљишта и учврсти граници. У том процесу значајно место заузело је досељавање Немаца, који су у Срем стизали у већем броју и овде оставили дубок траг.

Немачки досељеници долазили су из различитих области немачког говорног простора – нарочито из Швапске, Баварске и Рајне. Држава им је обезбеђивала земљу, куће и одређене повластице како би остали на новим поседима. Убрзо након насељавања, овај простор је добио облик типичних „швапских села“. Улице су биле правилно распоређене,

са собом су донели богату културу и навике које су неговали и у новој средини. Познати по уредности, педантности и марљивости, Немци су се брзо истакли у пољопривреди. Њихова поља и виногради били су пример добро организованог газдинства. Свака њива била је обрађена, свака воћка негована, а виноград подигнут по најбољим правилима која су познавали.

У кућама су владали ред и дисциплина. Сваки предмет имао је своје место, а чистота и уредност били су готово правило. На тај начин, ъихова домаћинства издавала су се и у оквиру мешовите средине у којој су живели.

Посебно су неговали своје обичаје и језик. Приредбе, светковине и вашари били су прилика да се покаже и одржи немачка традиција. Божић и Ускrs слављени су по обичајима донетим из старог краја, уз посебне обреде и породична окупљања. У школама и црквама преносили су свој језик и веру, чувајући идентitet и у новој домовини.

Ипак, током времена развијали су се и међусобни контакти са српским становништвом. Живот у истој средини доводио је до пројимања култура – немачки ред и

куће зидане у низу, а дворишта уређена по угледу на домовину коју су оставили.

Тако је настала и Нова Пазова, као једно од места у којима су Немци оставили посебан печат. Село је било уређено по јасној структури: у средишту се налазила црква, а одмах поред ње школа. Овај распоред није био случајан – одражавао је ъихов поглед на живот, у којем су вера и образовање имали кључну улогу.

Н. Милошевић

Од Хесена до Хесендорфа

Српски и немачки свет сусрећу се свакодневно на пијацама, њивама и у фабрикама. Односи нису без предрасуда и напетости, али су претежно прагматични, а бележе се и тренуци солидарности

На западном улазу у Сремску Митровицу, између Саве и пруге Београд–Шид, развила се Хесна, насеље чији је идентитет пресудно обележила немачка колонизација у 19. веку. Пут према Лађарку пресеца је по средини и дели на две данашње месне заједнице, "29. новембар" лево ка Сави и "Никола Тесла" десно. У средишту је раскрсница "Црвена чесма", стara артерска чесма и оријентир ка селима западног Срема.

Према подацима добијеним од митровачког истраживача Јовице Стевића, насељавање Немаца у Митровици одвијало се у оквиру хабзбуршких колонизационих политика, најпре спорадично у 18. веку, а затим интензивије после реформи Марије Терезије. Кључни талас за Митровицу стиче 1828–1829, осам породица из кнежевине Хесен (Обероден) прихватају да се настани на пашијама крај пута за Лађарак. Региментска команда их привремено смешта у стару жупну зграду и школу, обезбеђује семе из општинског магацина и огрев, а Дворски ратни савет одобрава половично суфинансирање кућа, додатне "слободне године" од дажбина и помоћ у храни до прве

жетве. Због мочварног терена и оскудне почетне помоћи колонисти брзо западају у тешкоће, власт организује прикупљање прилога и болничку бригу, одређује свакој породици по једну краву "на отплату" и налаже пројектовање осам кућа са штalamа, шупама и бунарима. Дуго се препрограмирају све до 1847. године, а циљ је јасан, да се католички досељеници задрже и умноже у Граничарском пуку.

Из те почетне борбе настаје планско насеље. Немци трасирају широке улице са каналима, зидају чврсте куће и уводе средњоевропске архитектонске обрасце, од "нирнбершких" забата до бидермајерских детаља. У делу насеља саде дудове, па читав крај добија име "Дудара". Са дудовима долази и свилене бубе, подиже се свилара на месту доскорашње фабрике на мештаја, зачеки индустрије на јужној обали Саве. До Другог светског рата, више од 80 одсто становништва Хесне су Немци, упоредо ничу

у немачким двориштима пре пребацивања преко Саве.

Прелом долази у октобру 1944. Већина немачких породица евакуише се конвојима ка Аустрији и Немачкој, тракторима, запрежним колима, камионима, путничким и теретним возовима. Они који остају после ослобођења губе имовину по Закону о конфискацији, завршавају у радним логорима (1945–1950), или бивају колективно смештени у згради Колоније, где свака породица добија по једну собу. И у таквој скучености немачке собе остају чисте и уредне. Средином педесетих уследио је нови талас исељавања у Немачку, немачки језик у Хесни утихнуо је, а национална слика насеља изменењена је досељавањем колониста из других крајева Југославије.

Топоним одсликава путању заједница, из првобитног Хесендорфа ("хесенско село"), преко народног Хесен, до данашње Хесне, имена које је преживело све промене уличних табли, од Пасавске и Цара Душана, преко 29. новембра до Булевара Константина Великог. У том оквиру остали су трагови једног поретка, ушорене улице, Дудара, Црвена чесма, индустријска пруга, игралиште "Радничко" и приче о породицама које су четири генерације, од болести и немаштине, преко мукотрпног стварања и пристојног живота, до ратног слома, градиле, насељавале и на крају напуштале јужни руб Митровице.

Хесна је због њих постала место читљивих слојева, насеље рада, реда и сусрета, у којем се историја види из прве руке, у плану улица, у дудовима уз пут и у сећању на оне који су га назвали по својој далекој покрајини.

Оснивачи Нове Пазове

Новојазовчанке

Сиротиште Силоа

Опште познато је да су у Новој Пазови, као и у Инђији и неким другим местима у Војводини, пре Другог светског рата већинско становништво чинили Немци, Швабе, како се чешће и прецизније каже, будући да су се етнички Немци доселили из региона Швабије, који је у склопу Савезне државе Баден Виртенберг.

Швабе су се на простор садашње Нове Пазове доселиле 1793. године у оквиру програма насељавања грађана Хабзбуршке монархије, које је осмислила једина жена владар из ове династије – чуvenа Марја Тerezија. Она је преминула 13 година пре него што су колонисти из Немачке дошли на просторе где су Срби били чувари границе Аустријске империје од Отоманског царства. Срби су били изврсни војници али не тако добри земљорадници, а идеја је била да се овдашња мочварна земља претвори у обрадиво пољопривредно земљиште. Стара Пазова је већ постојала а колонисти из Швабије су добили мање плодан атар Нове Пазове.

Становништво Нове Пазове чинили су мањину земљорадници и

границари, а после Првог светског рата потпуно су интегрисани у живот Краљевине Југославије. Најзначајнија установа у Новој Пазови било је сиротиште Силоа. Девастирана зграда сиротишта стоји и данас у Дрварској улици, преко пута обданшта, а сиротиште под тим именом и даље постоји у немачком месту Инси. У центру Нове Пазове, где је данас пијаца, била је велика Протестантска (Лутеранска) црква, која је срушена одмах после Другог светског рата.

Забележено је да је 6. октобра 1944. године у Новој Пазови било 6.000 становника. Тог дана су сви, по команди, напустили Нову Пазову.

О детаљима из живота новопазовачких Шваба сазнајемо више од **Лепосаве Цеце Девић**, Новопазовчанке, која је првих година овог миленијума, активно учествовала у успостављању контакта између некадашњих и садашњих житеља Нове Пазове.

- Тадашње руководство Месне заједнице Нове Пазове дошло је на идеју да ступи у контакт са новопазовачким Швабама и тадашњим чланом тог руководства, мој школски

пријатељ, Бошко Совиљ, питао ме да ли бих желела да помогнем да

М3 ступи у контакт са Фондацијом Нове Пазове из Ротлингене, за коју су чули да постоји – какве наша саговорнице и објашњавају своје везе са новопазовачким Немцима:

- Мој живот је уско повезан са новопазовачким Швабама. Једина Швабица, која је остала у Новој Пазови, бака Марија Лукић звана Мица, била је заправо моја кума – помогла је моме оцу да заједно са својим кумом и најбољим пријатељем а затом бака Мице, отвори

једну од првих приватних галеријских радњи у тадашњој Југославији, баш у Новој Пазови. Ту су се моји родитељи и упознали а затим је отац, уз баку Мицину помоћ, добио и посао у Немачкој, мајка га је следила и тако сам ја рођена у Немачкој, у граду Хајлброну, недалеко од Улма, одакле потичу наше Швабе. Након повратка из Немачке често сам помагала пријатељима бака Мице, нашим Швабама, да пронађу своје куће и комуницирају са породицама, данашњим власницима тих кућа, тако да је ова сарадња путем М3 била природан, званични, наставак нечега што сам, заправо, целог живота радила.

Госпођа Девић је осмислила сарадњу са Фондацијом и првих

година, према њеним речима, од 2003. до 2007. све је функционисало добро.

- Кулминација сарадње била је једна велика посета коју је организовала општина Стара Пазова на челу са тадашњим потпредсеником општине Гораном Врањешом и М3 Нове Пазове у сарадњи са нашим приватним предузетницима. Организована је четврородневна посета у оквиру које је дошло преко 80 бивших становника и њихових потомака. Ми смо, такође, боравили у Ротлингену где нас је потпредседник

Девастирана зграда Сиротишта стоји и данас у Дрварској улици

Фондације Ханс Ледерер провео кроз музеј посвећен Новом Пазову. Нажалост, 2007. године због тешке болести морала сам да се повучем из овог програма, који је, после тога, временом замро – какве Девић. Примећује да већину младих Немаца данас не занима Нова Пазова, као место из кога потичу. Са

јањењем констатује:

- Сви ми журићи за својим обавезама не стижемо да се бавимо нечим вишим и некако се тадашња идеја о оснивању малог музеја Нове Пазове, какав постоји у Ротлингену и подизању некаквог малог споменика оснивачима, није спроведена у дело. Мени лично је остала свест о великом Добру које смо учинили, сећање на феноменалну сарадњу свих нас тада, без обзира на странчуку припадност и понос на успешно урађен посао, који је био прилично тежак, комплексан и захтевао године преданог рада. Остало је и неколико великих, великих пријатељства са потомцима наших Шваба, као што је моје пријатељство са Мари, унуком управника сиротишта Силоа.

Бранка Топаловић

Ханс Ледерер у музеју Нове Пазове у Ротлинену

Чувари културе, језика и традиције

Удружење Немаца Сремска Митровица основано је симболично на Дан немачког јединства 3. октобра 2019. године у Сремској Митровици.

Како истиче **Андиријана Бајер Живковић**, једна од оснивача удружења, од самог оснивања до данас удружење је добило снажну подршку од око 40 активних чланова, али и од великог броја припадника других националних мањина и већинског становништва, са којима сарађује кроз разноврсне културне и образовне активности.

Основни циљеви овог удружења обухватају неговање и очување немачке културе, језика, традиције и обичаја, као и одржавање и чување спомен-обележја везаних

за историју Подунавских Немаца. Поред тога, удружење активно ради на окупљању грађана немачке националности, заступању њихових интереса, хуманистичким радом и подршци младима.

Прве немачке породице су стигле у Сремску Митровицу 1828-1829. године из места Обер Роден у немачкој кнежевини Хесен. Током два века Подунавске Швабе су дубоко утицале на развој града на Сави, што се може сагледати у архитектури, занатству, пољопривреди, образовању, култури и уметности. Зато, неговање материјелог језика, културног наслеђа и националног идентитета је велика одговорност и један од задатака удружења, али и свих припадника немачке националне мањине.

Бити Немац после Другог светског рата у Југославији и припадник немачке националне мањине у Републици Србији, много је другачије.

- Статус припадника наше мањине је правно регулисан и не постоје никакве сметње у остваривању пуног националног идентитета у области културе, образовања,

Радионица стрипа и карикатуре

обавештавања и употребе језика и писма. С тога, ми не тражимо никакве привилегије, него могућност да кроз своје активности допринесемо очувању наше материјалне и нематеријалне културне баштине – додала је Бајер Живковић

Удружење је до сада реализовало велики број пројеката – језичке радионице, ускршње и адVENTске радионице, које су веома посвећене и које представљају лепу прилику учесницима да уче немачки језик, слушају од старијих чланова удружења о обичајима код ових великих празника и покажу колико су креативни у изради тематских декорација, које затим буду представљене на

Митровчанима је удружење које представљају најпрепознатљивије по Радионици стрипа и Карикатуре, као и Божићном концерту

Тренутно је у току реализација пројекта "Празни сећања". Ово је први пројекат из области информационе политike и подразумева израду апликације за андроид телефоне која ће омогућити прављење селфија и фотографија са мативима немачке традиције и културе.

- У фокусу наше интересовање је и хуманистички рад. Већ готово десетине наше удружење у сарадњи са Министарством унутрашњих послова за домовину СР Немачке – БМИ и Хуманистичким удружењем Немаца „Герхард“ из Сомбора учествује у подели хуманитарних пакета на шимајстарима припадницима мањине – додала је Бајер Живковић и истакала да пројекте удружења подржавају Град Сремска Митровица, Ресорни покрајински секретаријати и министарства, Немачка национални савет, Немачка фондација „Deutsche Stiftung“, Министарство унутрашњих послова СР Немачке за домовину – БМИ и организација IFA.

Кроз пројекат "Мобилна библиотека" (2023. године) Митровачкој гимназији су обезбеђене лектире и књиге на немачком језику, као и бројне друштвене игре. Пројекат "Да ли знаш да?" (2024. године) је пројекат пет видеорадионица о животу Немаца у Срему. Пет прича из Сремске Митровице, Руме, Нове Пазове, Шида и Ерденику су доступне и на YouTube каналу удружења, а у мају ове године је релизован пројекат "Сусрећања"

Божићни концерт

"Народни и верски обичаји Немаца у Војводини" који је изнедрио путујућу изложбу о насељавању Немаца у Срем, Банат и Бачку.

Изложба је у сарадњи са Митровачком гимназијом и "Залубљена бајка" (2024. године) представљена на немачком језику – "Лепота је у различитошћи" (2022. године), у сарадњи са Митровачком гимназијом и "Залубљена бајка" (2024. године) у сарадњи са ОШ „Јован Јовановић Змај“ из Сремске Митровице.

Митровчанима је удружење које представљају најпрепознатљивије по Радионици стрипа и Карикатуре, као и Божићном концерту

Тренутно је у току реализација пројекта "Празни сећања". Ово је први пројекат из области информационе политike и подразумева израду апликације за андроид телефоне која ће омогућити прављење селфија и фотографија са мативима немачке традиције и културе.

- У фокусу наше интересовање је и хуманистички рад. Већ готово десетине наше удружење у сарадњи са Министарством унутрашњих послова за домовину СР Немачке – БМИ и Хуманистичким удружењем Немаца „Герхард“ из Сомбора учествује у подели хуманитарних пакета на шимајстарима припадницима мањине – додала је Бајер Живковић и истакала да пројекте удружења подржавају Град Сремска Митровица, Ресорни покрајински секретаријати и министарства, Немачка национални савет, Немачка фондација „Deutsche Stiftung“, Министарство унутрашњих послова СР Немачке за домовину – БМИ и организација IFA.

Трагична судбина Немаца из Баноштора

Немачка заједница у Баноштору нестала је у вихору Другог светског рата. Од мобилизације без дезертерства, преко пртеривања и логора, до принудног рада – судбина мештана сведочи о трагичним последицама историјских превирања

Немачка заједница била је бројна у Баноштору све до почетка Другог светског рата. Слом Краљевине Југославије у овом фрушкогорском селу прошао је готово без инцидента. Сви мештани немачког порекла одавали су се мобилизацији у југословенску војску, без иједног случаја дезертерства. Када је 11. априла 1941. године немачка војска заузела село, међу Србима није било репресалија, наводи се у доступној документацији. Већ наредне године, у шумама око Баноштора формиране су партизанске јединице које су изводиле препаде на село. Пошто акције нису успеле, уследили су напади на немачко становништво.

Према доступној документацији, у лето 1942. убијено је више мештана, међу њима Клара Воль, Катарина Вилеј и чланови породице Свиши. Страх од већег напада натерао је Немце да привремено напусте село, док су партизани, како се наводи, пљачкали куће и односили намирнице.

У јесен исте године усташка војска спроводи „акцију чишћења“, при чему је српско становништво претрпело велику штету. Када се ситуација смирила, Немци су се вратили у село. Међутим, сукоби су се наставили. У фебруару 1943. партизани су уништили општинску архиву, а у великому нападу 29. марта исте године убијен је председник општине Петар Бајвинклер

Ценшар Баноштора

Црква Светог Рудолфа

Зидови цркве Светог Рудолфа

Баноштор је још 1229. године, одлуком папе Гргура IX, постао седиште обновљене Сремске бискупије. Две године касније, уз самостанске зграде саграђена је и катедрала, а место је све до XV века било црквени центар овог подручја.

Посебан тренутак страдања забележен је 26. априла 1946. године, када је око 1.500 Немаца из Баноштора претерано. У вечерњим сатима колона воловских кола напустила је село, док су их поједини Срби испраћали гађањем камењем. У Баноштору је остало свега неколико особа, углавном оних који су сарађивали са новим властима. Протерани су спроведени у Сремску Митровицу, где им је одузет иметак и где су смештени у

и још неколико мештана. У селу је потом формирана партизанска управа и постављене страже на свим прилазима.

У октобру 1944. године Немци из Баноштора и околних места беже, али се део њих убрзо враћа. У месецима који следе, многи су ухапшени и ликвидирани. Крајем 1944. и током 1945. године формиране су радне групе од жена и старијих лица, које су присилно копале ровове и обављале тешке послове. Доступни историјски документи казују да су многи завршили у логорима, попут Свиларе у Сремској Митровици, Бачког Јарка или Гакова. У том логорима су услед глади, болести и нехуманических услова умирале читаве породице.

Посебан тренутак страдања забележен је 26. априла 1946. године, када је око 1.500 Немаца из Баноштора претерано. У вечерњим сатима колона воловских кола напустила је село, док су их поједини Срби испраћали гађањем камењем. У Баноштору је остало свега неколико особа, углавном оних који су сарађивали са новим властима. Протерани су спроведени у Сремску Митровицу, где им је заувек промењен.

Након одласка Немаца из Баноштора по завршетку Другог светског рата, храм је убрзано пропадао. Данас од цркве Светог Рудолфа стоје само зидови, као неми подсетник на једно прошло доба.

С.Н.

логорске услове у којима је прехиљавање било готово немогуће. У логорима широм Војводине живот је изгубило више десетина Немаца из Баноштора – само у Сремској Митровици 22 особе, у Бачком Јарку пет, а у другим местима још неколико. Последњи логор, у Сремском Јарку, распуштен је фебруара 1948. године, а преживели су потом распоређени на државна добра, попут Беља у Барањи, где су наставили принудни рад. Тек 1951. године Немци су добили слободу да одлуче где ће живети.

Судбина немачких породица из Баноштора сведочи о тешким временима Другог светског рата и његових последица. Некада бројна заједница нестала је у вихору рата, остављајући за собом успомене, сведочанства и трагове живота који је заувек промењен.

С.Н.

Румско немачко наслеђе

У Руми, која је до краја Другог светског рата била насељена немачким становништвом, данас живи само породица Подунавских Немаца Шме. Њен припадник, гospодин Бруно Шме, хроничар и истраживач завичајне историје овог града говори о животу Немаца и Срба који је трајао пуних 200 година, наслеђујући традиције немачке заједнице. Његов рад на промоцији историје Руме указује на односе људи који су се међусобно поштовали и јасно стављају границу у односу на оне који су подржавали нацистички режим.

- Суштина сваког рата је да немају страдају са обе стране и да се такве ствари не смеју поновити. С тога је и моја тежња да се традиција и наслеђе Немаца презентују у погледу мултиетничности која је овде постојала. То је и моја мисија по питању очувања немачког наслеђа на овом простору, да прикажем завичајну историју и да упркос страдањима невиних на обе стране, ми можемо и треба да се поштујемо.

-

Будемо ли

нацистички настројени како је бивало у прошlostи, нema мира нити суживота

Шме. Ослободиоци су велики број Немаца прогнали, интернирали у логоре, одузимали имовину, а велики број их је стрељан.

- Мој деда се није слагао са нацистичком политиком. У више наврата помагао је партизане у Ривици где

Само један од примера је и тај да је Карл Ристер, немачки градоначелник Руме за време мађарске револуције средином 19. века отворен радио за "српску ствар". Такође, градоначелници Руме су се смењивали, па су градом наизменично руководили и Срби и Немци.

-

И данас видимо грађанске куће, католичку цркву, једну од најлепших у Војводини, а ту је свакако културна исхране, па се и данас једе традиционални недељни ручак, супа и рин-флајш, штрудла, гренадир марш односно насуво са кромпиром. Сремци и данас користе изразе попут ауфингер, шустер, шрафцигер, шпајз... - објашњава Бруно Шме.

Обновљен гроб Ристера

Досељавање Немаца у Руму везује се за 1746-1747. годину. Такозваном Улмском кутијом Немци су долазили Дунавом у Сремске Карловце, а у Руму су насељавани по формирању нове Руме, што се приписује грофу Пејачевићу. Са тадашњим инжењером Славином је осмишљен урбанистички систем улица које се секу под правим углом, по чему је Рума и препознатљива. Немачке породице су приликом досељења добиле део земље и основне животне потребштине за почетак пољопривредне производње. Своја имања ширили су тако што су из генерације у генерацију

Фамилија Шме

је имао винограде, снабдевао их храном и много пута јављао када их очекује немачка рација. Мој деда, као и већина оних који нису подржавали Хитлера се нису сматрали кривим и остали су. Њега је страдања спасао један Ривичанин који га је препознао као помагача током рата, наредио је да се наша породица ослободи и да се наша кућа чува све док ослободиоци не настave даље ка Сремском фронту. Тако смо преживели и према мојим сазнањима једина смо немачка породица у Руми, каже Бруно Шме.

С тога, ограђујући се од нацизма, Бруно Шме активно ради на томе да се промовише немачке токовине овог краја који су дале допринос напретку и заједничком животу. То ради као хроничар, активиста и сарадник бројних организација и иницијатива кроз које, али и самостално истражује и приповеда историју Подунавских Немаца у Руми. Осим спорадичних групних посета, потомци румских Немаца сада углавном породично долaze у Руму, где Бруно организује обиласке старих кућа, гробова, цркава, школа и слично. Своје активности често презентује у различitim медијима у земљи и иностранству. Истражио је и своје породично стабло до једанаесте генерације и Мартину Шмеа (1722-1783) који се доселио у Руму. Бруно има два сина који живе у Руми, а његови рођаци из исте лозе живе широм мериџија, док неких потомака има чак и у Бразилу.

Утицај је био обостран, па су Подунавски Немци развили посебно наречје немачког језика, које потомци и данас негују у немачким крајевима у које су отишли после Другог светског рата.

С.Б.

(фото: приватна архива Брума Шмеа)

Различитост није претња, већ богатство

Моје име је Карл Хајнц Вендел, живим у Баварској, а моји рођаци су рођени у Бешки, йочиње уричу Господин Вендел, председник Партијерсбира Бешке и Карлсхупа, које шаје већ скоро 15 година.

Вендел је протестантски свештеник, његова веза са Бешком датира из 1986. године, а званично од 2010. је именован за председника Партнерства два места, немачког и српског. Он каже да су Немци у Бешку дошли 1860. године коњским запрегама.

- Били су потомци Шваба које су Хабзбурзи већ насељавали у Бачкој у 18. веку. Дошли су из Свица, Торже, Врбаса, Црвенке, Булкеша и Кишкера. Била је 21 протестантска породица (путерани и реформисани), а дошли су са 19 запрега. 13 породица са 8 запрега остало је у Бешки, док се преосталих 8 породица са 11 запрега преселило у Кречедин. Пре доласка Немаца, Бешка је имала око 1.400 српских становника. До 1944. број Немаца је порастао на око 2.100 особа, што је било 52 одсто становништва Бешке, прича Вендел.

Подунавске Швабе у Бешки бавиле су се најразличитијим делатностима.

- Њихова занимања била су разноврсна. Многи су радили у пољопривреди, али су били и занатлије (зидари, тесари, кројачи, месари, металостругари итд.), као и трговци у различитим областима. Мој деда је био виноградар. Било је и људи са академским занимањима — учитељи, свештеници, лекари и адвокати, наставници Вендел.

Куће, дворишта и имања изгледали су приближно као и данас. Њихова величина је варијала у зависности од финансијског стања породице.

- Неки су били сиромашни, неки средњег сталежа, а било је и веома богатих — као што

Карл Хајнц Вендел из Карлсхупа

су власници млина или циглане. Многе од тих кућа и данас постоје, на пример кућа Кристијана Дернера, како наш саговорник.

Организација породичног живота била је, углавном, традиционална. Главни облик био је класична проширења породица.

- Отац је био задужен за приходе. Мајка је водила домаћинство. Баке и деке су помагале у одржавању свакодневног живота и стабилности породице. Велику улогу имала је и религија: припадност и одлазак у цркву, молитве, певање у хору, као и учешће у локалним удружењима, истиче Вендел.

Своје празнике Подунавске Швабе обележавале су на традиционални начин.

Подунавске Швабе у Бешки бавиле су се најразличитијим делатностима

— Најважнији су били традиционални црквени празници, Ускrs, Божић и Духови (Педесетница). Прослављали су их одласком у цркву, породичним оку

пљањима, свечаним гозбама, славећи живот, прича Хајнц Вендел.

У Бешки су постојале две

протестантске цркве, путеранска и реформаторска. Срушене су након Другог светског рата. На празник Вазнесења Господњег, деца узрастра од 12 година су се потврђивала (конфирмација). Девојчице су носиле беле хаљине, а дечаци тајноглава одела. На Духове су први пут приступали Светој тајни причешћа. На Бадње вече деца су у цркви изводила сцене рођења Исуса и рецитовала песме.

Свирање музике било је уобичајено. Током зиме су посебљивали комије, жене су радиле ручне радове, а мушкарци су у гостионицама играли карте.

- За дочек Нове године мушкарци су обилазили и честитали, пили шнасп и јели свињску главу у желу. Деца су ишла код комија и рецитовала шаљиве песмице, прича Вендел и додаје да су се између Нове

О односима Немаца и Срба у Бешки каже:

- На почетку насељавања Немаца у Бешку владала је извесна дистанца. Обе стране су имале потребу за временом како би се упознале. Постојаје страх да би могли да изгубе оригиналност своје културе. Касније су схватили да различитост није претња, већ обогађају људе у размишљању и свакодневном животу.

У Бешки је постојало много удружења. На пример, фудбалски клуб „Хајдук“ основан је 1926. године, а Немци и Срби су заједно играли у истом тиму.

У Бешки и данас постоје трагови живота Подунавских Шваба, остали су споменици и књиге.

Данас у Бешки
више нема немачких
породица или њихових
потомака

- Трагови да. Куће, надгробни споменици на гробљу, матичне књиге у општини. Међутим, данас у Бешки више нема немачких породица или њихових потомака. Сви су морали да је напусте у октобру 1944. године, заједно са око пола милиона људи из тадашње Југославије. Неке Швабе су остале да живе у већим градовима, као што је Нови Сад, али не и у Бешки. То је веома тужно поглавље, са сетом кога је Вендел.

У међувремену, број живих сведока швапског времена све више опада. Тако ће у будућности историја Подунавских Шваба остати сачувана само у музејима.

- У првим десетицама након Другог светског рата људи су се организовали у удружења подунавских Шваба из својих родних градова (Heimat-Orts-Gemeinschaften — HOG). Састајали су се сваке године. Постоји више музеја — један у Минхену, други у Улму, а један се налази и у Србији, у Сомбору, закључује Карл Хајнц Вендел.

М. Ступар

Vielfalt ist keine Bedrohung, sondern ein Reichtum

Karl Heinz Wendel aus Karlshuld

„Mein Name ist Karl Heinz Wendel, ich lebe in Bayern, und meine Eltern wurden in Beška geboren“, beginnt Herr Wendel, Vorsitzender der Partnerschaft zwischen Beška und Karlshuld, die schon seit 15 Jahren dauert.

Wendel ist evangelischer Pfarrer, seine Beziehung zu Beška reicht bis ins Jahr 1986 zurück, und offiziell wurde er 2010 zum Vorsitzenden der Partnerschaft der beiden Orte, des deutschen und des serbischen, ernannt. Er erzählt, dass die Deutschen 1860 mit Pferdewagen nach Beška kamen.

„Es waren Nachkommen der Schwaben, die die Habsburger bereits im 18. Jahrhundert in der Batschka ansiedelten hatten. Sie kamen aus Sivac, Torža, Vrbas, Crvenka, Bulkesch und Kiskér. Es waren 21 protestantische Familien (Lutheraner und Reformierte), und sie kamen mit 19 Gespannen. 13 Familien mit 8 Gespannen blieben in Beška, während die übrigen 8 Familien mit

11 Gespannen nach Krčedin zogen. Vor der Ankunft der Deutschen hatte Beška etwa 1.400 serbische Einwohner.

Bis 1944 stieg die Zahl der Deutschen auf etwa 2.100 Personen, das waren 52 Prozent der Bevölkerung von Beška, erzählt Wendel.

Die Donauschwaben in Beška waren vielfältig tätig

Die Donauschwaben in Beška waren

zwei protestantische Kirchen, eine lutherische und eine reformierte.

Beide wurden nach dem Zweiten Weltkrieg abgerissen.

Am Himmelfahrtstag wurden die Kinder im Alter von 12 Jahren konfirmiert.

Die Donauschwaben in Beška übten

die unterschiedlichsten Tätigkeiten aus.

Ihre Berufe waren vielfältig.

Viele arbeiteten in der Landwirtschaft, aber es gab auch Handwerker (Maurer, Schreiner, Schneider, Metzger, Dreher usw.) sowie Händler in verschiedenen Bereichen. Mein Großvater war Weinbauer. Es gab auch Menschen mit akademischen Berufen Lehrer, Pfarrer, Ärzte und Rechtsanwälte, erzählt Wendel weiter.

Musizieren war üblich. Im Winter besuchte man die Nachbarn, die Frauen machten Handarbeiten, während die Männer in den Gasthäusern Kartenspielen spielten.

An Silvester gingen die Männer von Haus zu Haus, gratulierten, tranken Schnaps und aßen Schweinskopf in Sülze. Die Kinder gingen zu ihren Nachbarn und trugen lustige Gedichten vor, erzählt Wendel und fügt hinzu, dass zwischen Neujahr und Fastnacht Karnevalbälle stattfanden.

Im Sommer organisierte man zahlreiche Spiele, Tänze und Musikveranstaltungen, außer während der Erntzeit. Herbst und Winter verbrachte man so, indem man auf eine ernstere, geistlichere Zeit des Jahres vorbereitet.

In Beška gab es viele Vereine. So wurde zum Beispiel der Fußballklub Hajduk 1926 gegründet, und Deutsche und Serben spielten gemeinsam in demselben Team.

Auch heute gibt es in Beška noch Spuren des Lebens der Donauschwaben: Denkmäler und Bücher sind erhalten geblieben.

Heute gibt es in Beška keine deutschen Familien oder deren Nachkommen mehr

Über die Beziehungen zwischen Deutschen und Serben in Beška sagt er:

„Zu Beginn der Ansiedlung der Deutschen in Beška herrschte eine gewisse Distanz. Beide Seiten brauchten Zeit, um einander kennenzulernen. Es gab die Befürchtung, man könnte die Originalität der eigenen Kultur verlieren. Später erkannten sie, dass Vielfalt keine Bedrohung ist, sondern dass sie die Menschen in der Überlegung und im Alltag bereichert.“

In Beška gab es viele Vereine. So wurde zum Beispiel der Fußballklub Hajduk 1926 gegründet, und Deutsche und Serben spielten gemeinsam in demselben Team.

Der November war die Zeit des Schweineschlachtens. Das war eine fröhliche Periode, wenn sich die Leute in heiterer Atmosphäre versammelten und gemeinsam das Leben feierten.

In ihren Häusern sprachen sie beide Sprachen, Serbisch und Deutsch, und pflegten beide Kulturen.

„Sie sangen deutsche Volkslieder, aber in der Schule lernten sie auch serbische, zum Beispiel „Srem, Srem, Srem...“, erinnert sich unser Gesprächspartner.

Kleidungsstil war vielfältig, von der Alltags- bis Festtagskleidung. Die Protestanten trugen keine besonders bunte Kleidung, sie war elegant, aber schlicht, in Schwarz und Weiß. Die katholischen Schwaben hingegen pflegten eine reichere Tradition bunter Festtrachten und lokaler Kostüme, erzählt Wendel.

Die Protestanten trugen keine besonders bunte Kleidung, sie war elegant, aber schlicht, in Schwarz und Weiß. Die katholischen Schwaben hingegen pflegten eine reichere Tradition bunter Festtrachten und lokaler Kostüme, erzählt Wendel.

Inzwischen nimmt die Zahl der lebenden Zeugen der Schwabenzeit immer weiter ab. So wird die Geschichte der Donauschwaben in Zukunft nur noch in Museen bewahrt bleiben.

In den ersten Jahrzehnten nach dem Zweiten Weltkrieg organisierten sich die Menschen in Heimat-Orts-Gemeinschaften (HOG) der Donauschwaben aus ihren Heimatstädten. Sie trafen sich jedes Jahr. Es gibt mehrere Museen eins in München, eins in Ulm, und eins befindet sich auch in Serbien, in Sombor, schließt Karl Heinz Wendel.

Mirjana Stupar

Deutsches Erbe in Ruma

In Ruma, das bis zum Ende des Zweiten Weltkriegs deutsche Bevölkerung bewohnte, lebt heute nur noch die Familie der Donauschwaben Schmeh. Ihr Angehöriger, Herr Bruno Schmeh, Chronist und Forscher der Heimatgeschichte dieser Stadt, spricht über das Zusammenleben von Deutschen und Serben, das volle 200 Jahre dauerte, über das Erbe und die Tradition der deutschen Gemeinschaft. Seine Arbeit an der Beförderung der Geschichte Rumas verweist auf menschliche Beziehungen, die sich gegenseitig respektierten, und grenzt klar diejenigen ab, die das NS-Regime unterstützten haben.

„Das Grundprinzip jedes Krieges ist, dass Unschuldige auf beiden Seiten leiden und dass sich solche Dinge nicht wiederholen dürfen. Daher ist es auch mein Bestreben, die Tradition und das Erbe der Deutschen im Sinne der hier existierenden Multietnizität zu präsentieren. Das ist auch meine Mission im Hinblick auf die Bewahrung des deutschen Erbes in diesem Raum – die Heimatgeschichte darzustellen und trotz der Leiden Unschuldiger auf beiden Seiten zu zeigen, dass wir uns respektieren können und sollen. Waren wir nationalsozialistisch gesintet, wie es in der Vergangenheit der Fall war, gäbe es weder Frieden noch Zusammenleben“, sagt Bruno Schmeh aus Ruma.

Renoviertes Grab von Riester

Die Ansiedlung der Deutschen in Ruma verbindet man mit den Jahren 1746–1747. Mit der sogenannten „Ulmer Schachtel“ kamen die Deutschen die Donau hinunter nach Sremski Karlovci, und in Ruma wurden sie nach der Gründung des „neuen Ruma“ angesiedelt, was dem Grafen Pejačević zugeschrieben wird. Mit dem damaligen Ingenieur Slavin wurde ein urbanistisches System von rechtwinklig sich kreuzenden Straßen entworfen, für das Ruma bekannt ist. Die deutschen Familien erhielten bei der Ansiedlung ein Stück Land sowie die grundlegenden Lebensmittel für den Beginn der landwirtschaftlichen Produktion. Ihre Güter erweiterten sie, indem sie von Generation zu Generation das Land urbar machten und den Besitz

Bruno Schmeh

Familie Schmeh

vergrößerten, sodass auch die Familie Schmeh bis zum Zweiten Weltkrieg über 100 Joch Land verfügte. Später kamen auch deutsche Industrielle, Handwerker, Banker und alles mit dem Ziel, das nach der Vertreibung der Türken dünn besiedeltes Syrmien nicht nur militärisch, sondern auch hinsichtlich der Prosperität und Wohnsituation abzusichern.

„Ruma machte Fortschritte, und die Deutschen brachten in diese Gegend Kultur, Umgangsformen, Essgewohnheiten, Gesundheitskultur, Architektur, sportliche und kulturelle Vereinigung. Ihre (kulturellen und technischen) Leistungen gaben sie an die einheimische Einwohner weiter, übernahmen aber auch von der serbischen Bevölkerung das, was gut war. Zweihundert Jahre lang funktionierte das Zusammenleben von Serben und Deutschen in Ruma in gegenseitiger Achtung“, erklärt Bruno Schmeh. Diese These bestätigt auch der Rumaer Historiker Đorđe Bošković.

Eines der Beispiele ist, dass Karl Riester, der deutsche Bürgermeister von Ruma während der ungarischen Revolution Mitte des 19. Jahrhunderts, offen für die „serbische Sache“ arbeitete. Darüber hinaus wechselten sich Bürgermeister in Ruma so ab, dass sowohl Serben als auch Deutsche die Verwaltung der Stadt leiteten.

„Noch heute sehen wir Bürgerhäuser, die katholische Kirche, die eine der schönsten in der Vojvodina ist und man darf auch die Esskultur nicht vergessen: Noch heute gibt es das traditionelle Mittagessen am Sonntag – Suppe und Rindfleisch, Strudel, Grenadiermarsch, das heißt Nudeln mit Kartoffeln. Syrmier benutzen bis heute Ausdrücke wie „ofinger“ (Aufhänger), „suster“ (Schuster), „šrafčiger“ (Schraubenzieher), „špajz“ (Speis, Speisekammer), erklärt Bruno Schmeh.

Alte Rumaer Handwerker

Den Höhepunkt seiner Entwicklung erlebte Ruma in der Zeit zwischen den beiden Weltkriegen. Doch während des Zweiten Weltkriegs teilen sich auch die Deutschen in zwei Gruppen auf. Eine Gruppe bilden diejenigen, die das NS-Regime unterstützen, und die zweite diejenigen, die keine Politik betreiben und nicht am Krieg teilnehmen wollen. Nur wenige Tage vor der Befreiung Rumas im Oktober 1944 verließen die Nazi-Anhänger organisiert in zwei Wellen die Stadt. Unter das Kollektivschuld-Prinzip fallend, traf jene, die den Nationalsozialismus nicht unterstützt hatten und in Ruma geblieben waren, ein schweres Schicksal.

Daher, sich vom Nationalsozialismus distanzierend, arbeitet Bruno Schmeh aktiv daran, die deutschen Errungenschaften dieser Region zu fördern, die zum Fortschritt und Zusammenleben beigetragen haben. Das tut er als Chronist, Aktivist und Mitarbeiter zahlreicher Organisationen und Initiativen, durch die – aber auch eigenständig – er die Geschichte der Donauschwaben in Ruma erforscht und erzählt. Neben sporadischen Gruppenbesuchen kommen die

Nachkommen der Deutschen aus Ruma heute meist mit ihren Familien nach Ruma, wo Bruno Besichtigungen alter Häuser, Gräber, Kirchen, Schulen u. Ä. organisiert. Seine Aktivitäten präsentiert er häufig in verschiedenen Medien im In- und Ausland. Er erforschte auch seinen Stammbaum bis zur elften Generation zurück, zu Martin Schmeh (1722–1783), der sich in Ruma ansiedelte. Bruno hat zwei Söhne, die in Ruma leben, während seine Verwandten der selben Linie über den ganzen Globus verstreut leben, einige Nachkommen sogar in Brasilien.

Der Einfluss war gegenseitig, sodass die Donauschwaben einen besonderen Dialekt der deutschen Sprache entwickelten, den die Nachkommen auch heute noch in den deutschen Gebieten pflegen, in die sie nach dem Zweiten Weltkrieg zogen.

S.B.
Foto:
Privatarchiv Bruno Schmeh

Tragisches Schicksal der Deutschen aus Banoštor

Deutsche Gemeinschaft in Banoštor verschwand im Strudel des Zweiten Weltkriegs. Von der Mobilisierung ohne Fahnenflucht über Vertreibungen und Lager bis hin zu Zwangsarbeit – das Schicksal der Einwohner zeugt von den tragischen Folgen historischer Umwälzungen

In Banoštor war die deutsche Gemeinschaft bis zum Beginn des Zweiten Weltkriegs sehr zahlreich. Der Zusammenschluss des Königreichs Jugoslawien verließ in diesem Dorf am Fuße der Fruška Gora beinahe ohne Zwischenfälle. Alle Einwohner deutscher Herkunft folgten dem Aufruf zur Mobilisierung in die jugoslawische Armee – ohne einen einzigen Fall der Desertion. Als die deutsche Armee am 11. April 1941 das Dorf besetzte, gab es unter den Serben keine Repressalien, wie es in den zugänglichen Dokumenten steht. Schon im folgenden Jahr sind in den Wäldern um Banoštor Partisaneneinheiten gebildet worden, die Überfälle auf das Dorf durchführten. Da ihre Aktionen misslungen waren, folgten Angriffe auf die deutsche Bevölkerung.

In Herbst desselben Jahres führte die Armee der Ustascha eine „Säuberungsaktion“ durch, wobei die serbische Bevölkerung großen Schaden erlitt. Als sich die Situation beruhigte, kehrten die Deutschen zurück, doch die Konflikte setzten sich fort. Im Februar 1943 zerstörten die Partisanen das Gemeindearchiv, und am 29. März desselben Jahres wurden bei einem Großangriff der Bürgermeister Petar

Zentrum von Banoštor

Bajvinkler und mehrere Dorfbewohner getötet. Nach diesem Ereignis wurde im Dorf eine sogenannte Partisanenverwaltung eingerichtet und Wachen an allen Eingängen aufgestellt.

Im Oktober 1944 fliehen die Deutschen aus Banoštor und den umliegenden Orten, aber ein Teil kommt bald zurück. In den folgenden Monaten wurden viele verhaftet und hingerichtet. Ende 1944 und im Laufe des Jahres 1945 wurden Arbeitsgruppen gebildet, die aus Frauen und älteren Personen bestanden, die dazu gezwungen waren, Gräben zu graben und schwere Arbeiten zu verrichten.

Verfügbare historische Dokumente zeugen davon, dass viele in Lagern wie Svilara (Sremska Mitrovica), Bački Jarak oder Gakov landeten. In diesen Lagern starben ganze Familien infolge Hunger, Krankheiten und unmenschlichen Bedingungen.

Ein besonderer Moment des Leidens wurde am 26. April 1946 erlebt, als etwa 1.500 Deutsche aus Banoštor vertrieben wurden.

Am Abend verließ eine Kolonne von Ochsenwagen das Dorf, während einige Serben sie mit Steinen bewarfen. In Banoštor blieben nur einige Personen, vor allem jene, die mit den neuen Behörden zusammenarbeiteten. Die Vertriebenen wurden nach Sremska Mitrovica gebracht, wo ihnen das

Eigentum entzogen wurde und wo sie unter Lagerbedingungen unterbracht waren, in denen Überleben kaum möglich war.

In den Lagern vojvodinaweit kamen mehrere Dutzend Deutsche Banoštor ums Leben ihr – allein in Sremska Mitrovica 22 Personen, in Bački Jarak fünf, und an anderen Orten noch einige. Das letzte Lager, in Sremski Jarak, wurde im Februar 1948 aufgelöst, und die Überlebenden wurden dann auf Staatsgüter wie Belje in Baranja verteilt, wo sie mit der Zwangsarbeit fortsetzen. Erst 1951 erhielten die Deutschen die Freiheit, selbst zu entscheiden, wo sie leben wollten.

Das Schicksal der deutschen Familien aus Banoštor zeugt von den schweren Zeiten des Zweiten Weltkriegs und seiner Folgen. Die einst große Gemeinde verschwand im Strudel des Krieges und hinterließ Erinnerungen, Zeugnisse und Spuren des Lebens, das für immer verändert wurde.

Die Kirche des heiligen Rudolf

Die Mauern der Kirche des heiligen Rudolf

Banoštor wurde bereits im Jahr 1229 durch den Beschluss von Papst Grgur IX. zum Sitz des erneuerten Bistums Syrmien. Zwei Jahre später wurde neben den Klostergebäuden auch eine Kathedrale errichtet, und der Ort blieb bis zum 15. Jahrhundert kirchliches Zentrum dieser Region.

Nachdem die Deutschen Banoštor am Ende des Zweiten Weltkriegs verließen hatten, verfiel die Kirche rasch. Heute stehen von der Kirche des heiligen Rudolf nur noch die Mauern, als stumme Erinnerung an eine vergangene Epoche.

Hüter der Kultur, Sprache und Tradition

Deutscher Verein Sremska Mitrovica wurde symbolisch am Tag der Deutschen Einheit, dem 3. Oktober 2019, in Sremska Mitrovica gegründet. Wie Andrijana Bauer Živković, eine der Gründerinnen des Vereins, betont, bekommt der Verein seit seiner Gründung bis heute große Unterstützung – von etwa 40 aktiven Mitgliedern, aber auch von zahlreichen Angehörigen anderer nationaler Minderheiten sowie von der Mehrheitsbevölkerung, mit denen der Verein durch vielfältige kulturelle und Bildungsaktivitäten zusammenarbeitet.

Die Hauptziele dieses Vereins umfassen Pflege und Bewahrung der deutschen Kultur, Sprache, Tradition und Bräuche sowie den Unterhalt und Schutz von Denkmälern, die mit der Geschichte der Donauschwaben verbunden sind. Außerdem arbeitet der Verein aktiv an der Zusammenführung von Bürgern deutscher Nationalität, an der Vertretung ihrer Interessen, an ehrenamtlichen Tätigkeiten und an der Unterstützung jugendlicher.

In den Jahren 1828–1829 kamen die ersten deutschen Familien aus dem Ort Ober-Roden im deutschen Fürstentum Hessen nach Sremska Mitrovica. Im Laufe von zwei Jahrhunderten prägten die Donauschwaben die Entwicklung der Stadt an der Save maßgeblich, was sich in Architektur, Handwerk, Landwirtschaft, Bildung, Kultur und Kunst widerspiegelt. Daher ist die Pflege der Muttersprache, des Kulturerbes und der nationalen Identität eine der Zuständigkeiten des Vereins, aber auch aller Angehörigen der deutschen Minderheit.

„Ich vertrete den Standpunkt,

In unserem Bildungssystem wird die deutsche Sprache auf allen Ebenen unterrichtet

dass die Muttersprache das Fundament einer Gemeinschaft ist. Dennoch ist die deutsche Sprache bei uns nicht amtlich anerkannt. Im Bildungssystem wird Deutsch auf allen Ebenen als erste und zweite Fremdsprache gelernt, und seit dem Schuljahr 2019/20 wird das Wahlfach Deutsch mit Elementen der nationalen Kultur auf Umfragen in den Schulen angeboten. Unser Verein hat im vergangenen Jahr im Rahmen des Projekts Comicworkshop ein illustriertes Lehrbuch für den Deutschunterricht mit dem Titel Lukas Welt herausgegeben, und ich kann ankündigen, dass wir in diesem Herbst ein weiteres Lehrbuch Lukas Welt 2 veröffentlichen werden, das allen interessierten Schülern, die anfangen, Deutsch zu lernen, zugänglich sein wird. Eine der wichtigen Aufgaben, die vor uns liegen, ist die Initiative zur Einführung des Wahlfachs Deutsch mit Elementen der nationalen Kultur in Grundschulen in Syrmien, in denen Deutsch unterrichtet wird“, sagte Bauer Živković, die Mitglied des Nationalrates der deutschen Minderheit, in der laufenden Amtsperiode stellvertretende Vorsitzende von Herrn Michael Platz, sowie Mitglied des Kulturausschusses ist.

Ein Deutscher oder eine Deutsche zu sein war nach dem Zweiten Weltkrieg in Jugoslawien ganz anders, als heute der deutschen Minderheit in der Republik Serbien anzugehören.

„Der Status der Anhänger unserer Minderheit ist rechtlich geregelt, und es gibt keinerlei Hindernisse bei der vollen Verwirklichung unserer nationalen Identität in den Bereichen Kultur, Bildung, Benachrichtigung sowie im Sprach- und Schriftgebrauch. Demnach

Weihnachtskonzert

Comicworkshop

fordern wir keine Privilegien, sondern die Möglichkeit, durch unsere Aktivitäten zur Bewahrung unseres materiellen und immateriellen Kulturerbes beizutragen“, fügte Bauer Živković hinzu.

Der Verein hat bislang eine Vielzahl von Projekten realisiert – Sprachworkshops, Oster- und Adventsworkshops, die sehr gut besucht werden und den Teilnehmern eine schöne Gelegenheit bieten, Deutsch zu lernen, von älteren Mitgliedern des Vereins über Sitten an diesen großen Feiertagen zu hören und ihre Kreativität bei der Gestaltung thematischer Dekorationen zu zeigen, die anschließend auf Wohltätigkeitsbasaren präsentiert werden. Auch zwei Theaterstücke auf Deutsch wurden aufgeführt – Schönheit liegt in der Vielfalt (2022) in Zusammenarbeit mit dem Gymnasium aus Sremska Mitrovica („Mitrovačka gimnazija“) und Verlebtes Märchen (2024) in Zusammenarbeit mit der Grundschule „Jovan Jovanović Zmaj“ aus Sremska Mitrovica.

In Mitrovica ist der Verein am bekanntesten für den Comicworkshop sowie für sein Weihnachtskonzert. In den Jahren 2022–2023 wurde das Internationale Festival des Sololieds Liebes Lied organisiert, bei dem die Interpretationen der Sololieder deutscher Komponisten vom 18. Jahrhundert bis heute gefördert und ausgezeichnet wurden.

Durch das Projekt Mobile Bibliothek (2023) wurden Schulbücher und Bücher in deutscher Sprache sowie zahlreiche Gesellschaftsspiele dem Gymnasium aus Sremska Mitrovica bereitgestellt. Das Projekt Weißt du, dass...? (2024) umfasste fünf Videoworkshops über das Leben der Deutschen in Syrmien. Fünf Geschichten aus Sremska Mitrovica, Ruma, Nova Pazova, Šid und Erdevik sind auch auf dem YouTube-Kanal des Vereins verfügbar. Im Mai dieses Jahres wurde das Projekt Begegnungen durchgeführt, bei dem Vereinsmitglieder Landsleute aus dem rumänischen Teil des Banats, aus der Stadt Reschitz, unterstützt werden.

– „Im Fokus unseres Interesses steht auch wohltätige Arbeit. Seit fast einem Jahrzehnt nimmt unser Verein in Mitarbeit mit dem Bundesministerium des Innern und für Heimat der Bundesrepublik Deutschland – BMI und dem Wohltätigkeitsverein der Deutschen „Gerhard“ aus Sombor an der Verteilung von Hilfspaketen an unsere ältesten Angehörigen der Minderheit teil“, fügte Bauer Živković hinzu und betonte, dass die Projekte des Vereins von der Stadt Sremska Mitrovica, den zuständigen Sekretariaten der Provinzverwaltung und Ministerien, dem Deutschen Nationalrat, der Deutschen Stiftung, dem Bundesministerium des Innern für Heimat der Bundesrepublik Deutschland – BMI und der Organisation IFA unterstützt werden.

D.T.

Die Gründer von Nova Pazova

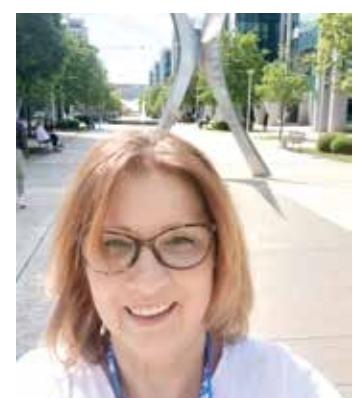
Frauen aus Nova Pazova

Waisenhaus Siloah

von 2003 bis 2007, gut funktioniert.

„Der Höhepunkt der Zusammenarbeit war ein großer Besuch, der von der Gemeinde Stara Pazova unter der Leitung des damaligen Vizepräsidenten der Ortsgemeinschaft Goran Vranješ und der Ortsgemeinschaft Nova Pazova in Mitarbeiter mit unseren Privatunternehmern organisiert wurde. Ein vier tägiger Besuch wurde organisiert, an dem mehr als 80 ehemalige Bewohner und ihre Nachkommen teilnahmen. Wir besuchten auch Reutlingen, wo uns der stellvertretende Vorsitzende der Stiftung, Hans Lederer, durch das Nova Pazova gewidmete Museum führte. Leider musste

Leposava Ceca Dević

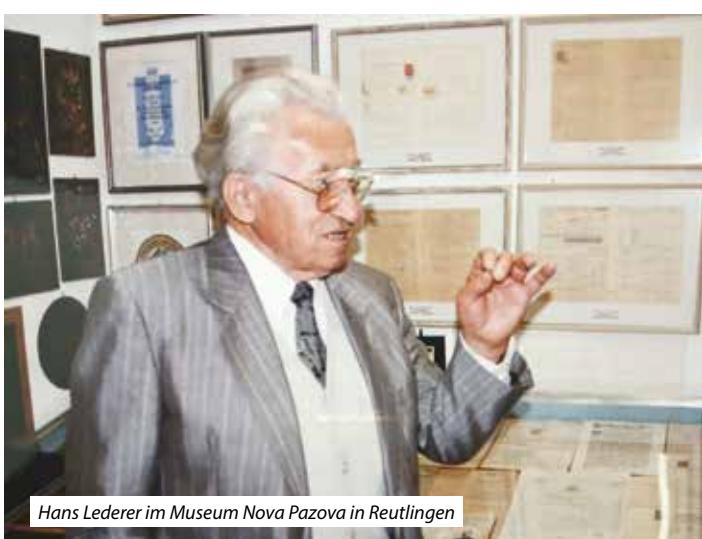
ein Mitglied dieser Leitung, mein Schulfreund Boško Sovilj, ob ich ihnen dabei helfen wolle, dass die Ortsgemeinschaft mit der Stiftung Nova Pazova aus Reutlingen, von der sie gehört hatten, in Verbindung tritt“, sagt unsere Gesprächspartnerin und erklärt ihre Verbindung zu den Deutschen aus Nova Pazova.

Über die Details aus dem Leben der Schwaben in Nova Pazova können wir mehr von Leposava (Ceca) Dević erfahren, einer Einwohnerin von Nova Pazova, die in den ersten Jahren dieses Jahrtausends aktiv an der Wiederherstellung der Kontakte zwischen ehemaligen und heutigen Bewohnern von Nova Pazova teilnahm.

„Mein Leben ist eng mit den Schwaben aus Nova Pazova verbunden. Die einzige Schwäbin, die in Nova Pazova blieb, Oma Marija Lukić, genannt Mica, war eigentlich meine Patin – sie half meinem Vater zusammen mit seinem Paten und besten Freund, dem Schwiegersohn von Oma Mica, eine der ersten privaten galvanischen Werkstätten im damaligen Jugoslawien zu eröffnen, ausgerechnet in Nova Pazova. Dort lernten sich meine Eltern kennen. Danach bekam mein Vater mit Hilfe von Oma Mica auch eine Arbeitsstelle in Deutschland. Meine Mutter folgte ihm, und so wurde ich in Deutschland geboren, in Heilbronn, in der Nähe von Ulm, woher unsere Schwaben stammen. Nach der Rückkehr aus Deutschland half ich oft den Freunden von Oma Mica, unseren Schwaben, ihre Häuser wiederzufinden und mit den heutigen Besitzern dieser Häuser zu kommunizieren, sodass diese Zusammenarbeit über die Ortsgemeinschaft eine natürliche, offizielle Fortsetzung von etwas war, was ich eigentlich mein ganzes Leben lang gemacht habe.“

Frau Dević entwickelte die Zusammenarbeit mit der Stiftung. Nach ihren Worten hat alles in den ersten Jahren, Branka Topalović

– „Die damalige Leitung der Ortsgemeinschaft Nova Pazova kam auf die Idee, in Kontakt mit den Schwaben aus Nova Pazova zu treten. Dann fragte mich

Hans Lederer im Museum Nova Pazova in Reutlingen

Von Hessen bis Hessendorf

Die serbische und die deutsche Welt begegnen sich täglich auf Märkten, Feldern und in Fabriken. Die Beziehungen sind nicht frei von Vorurteilen und Spannungen, aber sie sind überwiegend pragmatisch, und es gibt auch Momente der Solidarität

Das Haus der Žunter-Familie, ein erkennbares Zeugnis deutscher Architektur

Am westlichen Eingang von Sremska Mitrovica, zwischen der Save und der Bahnlinie Belgrad–Šid, entstand „Hesna“, ein Stadtviertel, dessen Identität entscheidend durch die deutsche Kolonisierung im 19. Jahrhundert geprägt wurde. Der nach Lačarak durchschneidet sie in der Mitte und teilt sie in zwei heutige Ortsgemeinschaften: „Der 29. November“ links zur Save hin und „Nikola Tesla“ rechts. Im Zentrum befindet sich die Kreuzung „Crvena česma“ (Roter Brunnen), ein alter artesischer Brunnen und Orientierungspunkt zu den Dörfern des westlichen Syrmiens.

Nach Angaben des Forschers aus Sremska Mitrovica Jovica Stević vollzog sich die Ansiedlung der Deutschen in Mitrovica im Rahmen der habsburgischen Kolonisationspolitik, zunächst vereinzelt im 18. Jahrhundert, und dann, nach den Reformen von Maria Theresia, verstärkt.

Die entscheidende Welle für Mitrovica kam 1828–1829: Acht Familien aus dem Fürstentum Hessen (Ober-Roden) nehmen das Angebot an, sich auf den Weiden entlang dem Wegs nach Lačarak niederzulassen. Das Regimentskommando bringt sie vorläufig im alten Pfarrhaus und in der Schule unter, besorgt Saatgut sowie Brennholz aus dem Lagerraum der Gemeinde, und der Hofkriegsrat genehmigt eine hälf-

ige Mitfinanzierung der Häuser, zusätzliche „freie Jahre“ von Abgaben sowie Nahrungsmittelhilfe bis zur ersten Ernte. Wegen des sumpfigen Bodens und der kargen Anfangshilfe geraten die Kolonisten rasch in Not. Die Regierung organisiert Spenden und Krankenpflege, bestimmt für jede Familie eine Kuh „auf Abzahlung“ und lässt acht Häuser mit Ställen, Schuppen und Brunnen planen. Die Schulden werden bis 1847 umgeschuldet, das Ziel aber ist klar: die katholischen Siedler im Grenzregiment zu halten und ihre Zahl zu vermehren.

Aus diesem Anfangskampf entsteht eine planmäßige Siedlung. Die Deutschen legen breite Straßen mit Kanälen an, bauen feste Häuser und führen mitteleuropäische Architekturmuster ein – von „Nürnberger“ Giebeln bis zu Biedermeier-Details. In einem Teil der Siedlung pflanzen sie Maulbeerbäume, sodass das ganze Viertel den Namen „Dudara“ erhält. Mit den Maulbeerbäumen kommt auch die Seidenraupe, eine Seidenspinnerei entsteht an der Stelle, wo bis zu diesem Moment eine Möbelfabrik war. Das sind die Anfänge der Industrie am Südufer der Save. Bis zum Zweiten Weltkrieg sind über 80 Prozent der Bevölkerung von Hesna

Deutsche; zur gleichen Zeit entstehen Werkstätten, Bäckereien und Gasthäuser, und die Industriezone die Save und Bahnlinie entlang vereinte Dampfsägewerke, Sperrholzfabriken und chemische Betriebe. Der 1922 von Arbeitern der „Mitrošper“-Fabrik gegründete Fußballverein „Radnički“ wurde zum sportlichen Symbol der Siedlung.

Das Leben der Gemeinschaft prägen Arbeit, Sparsamkeit und Disziplin – Werte, die sie auch in der Landwirtschaft einführen: Aussaat von Mais „in Furchen“, Einsatz von Kunstdünger und vernünftige Bewirtschaftung. Die serbische und die deutsche Welt begegnen sich täglich auf Märkten, Feldern und in Fabriken. Die Beziehungen sind nicht frei von Vorurteilen und Spannungen, aber überwiegend pragmatisch, und es gibt auch Momente der Solidarität. 1848 schützen Serben die Deutschen vor den Grenzern, 1918 verhalten sie sich menschlich gegenüber den Nachbarn, und während des Krieges von 1941 bis 1944 lassen die Deutschen aus Hesna laut Zeugenaussagen keine Misshandlungen von Serben durch das USK-Regime. Kein Serbe aus der Hesna kommt da ums Leben, und mancher Flüchtling vom orthodoxen Friedhof

Mitrošper, 1926.

Der Toponym spiegelt den Weg der Gemeinschaft wider – vom ursprünglichen „Hessendorf“ über das volkstümliche „Hessen“ bis zur heutigen „Hesna“, einem Namen, der alle Veränderungen der Straßenschilder überlebt: von der „Posavská“ und „Cara Dušana“-Straße über „29. novembra“ bis zu „Bulevar Konstantina Velikog“. In diesem Rahmen blieben Spuren einer Ordnung: die planmäßigen Straßen, die „Dudara“, die „Crvena česma“, die Industriebahn, der Sportplatz von „Radnički“ und die Geschichten über Familien, die über vier Generationen hinweg – von Krankheit und Armut, über mühevolles Schaffen und ein anständiges Leben, bis hin zum Kriegseinbruch – den südlichen Rand von Sremska Mitrovica aufbauten, bewohnten und schließlich verließen.

Die Hesna wurde durch sie zu einem Ort mit ablesbaren Schichten – zu einem Stadtviertel der Arbeit, der Ordnung und der Begegnung, in dem sich die Geschichte aus erster Hand erkennen lässt: am Straßenplan, an den Maulbeerbäumen am Weg und in der Erinnerung an jene, die es nach ihrer fernen Heimat benannten. **St. B.**

Die Deutschen in der Syrmischen Ebene

Mit sich brachten sie eine reiche Kultur und die Gewohnheiten, die sie auch in ihrer neuen Umgebung pflegten. Bekannt für ihre Ordnungsliebe, Pedanterie und Fleiß, zeichneten sich die Deutschen schnell in der Landwirtschaft aus. Ihre Felder und Weinberge waren Beispiele für gut organisierte Wirtschaftsbetriebe. Jeder Acker war bearbeitet, jeder Obstbaum gepflegt, und der Weinberg nach den besten Regeln, die sie kannten, angelegt

Trachten der Donaudeutschen Frauen

Ernte und Wochenendausflug in Indija

Straßen waren regelmäßig angelegt, Reihenhäuser wurden gebaut, und die Gärten und Höfe nach dem Vorbild der Heimat, die sie verlassen hatten, gestaltet.

So entstand auch Nova Pazova als einer der Orte, wo die Deutschen einen besonderen Stempel hinterließen. Das Dorf war nach klarer Struktur angelegt: Im Zentrum stand die Kirche, gleich daneben die Schule. Diese Anordnung war kein Zufall – sie spiegelte ihre Lebensauffassung wider, in der Glaube und Bildung eine Schlüsselrolle spielten.

Mit sich brachten sie eine reiche Kultur und die Gewohnheiten, die sie auch in ihrer neuen Umgebung pflegten. Bekannt für ihre Ordnungsliebe, Pedanterie und Fleiß, zeichneten sich die Deutschen schnell in der Landwirtschaft aus. Ihre Felder und Weinberge waren Beispiele für gut organisierte Wirtschaftsbetriebe. Jeder Acker war bearbeitet, jeder Obstbaum gepflegt, und der Weinberg nach den besten Regeln, die sie kannten, angelegt.

In Häusern herrschten Ordnung und Disziplin. Jeder Gegenstand hatte seinen Platz, Sauberkeit und Ordnung waren fast eine Pflicht. So hoben sich ihre Haushalte auch innerhalb des gemischten Umfelds, in dem sie lebten, hervor.

Besonders pflegten sie ihre Bräuche und ihre Sprache.

Vorstellungen, Feierlichkeiten und Märkte waren Gelegenheit, deutsche Tradition zu zeigen und zu bewahren. Weihnachten und Ostern wurden nach den Bräuchen ihrer alten Heimat gefeiert, mit speziellen Ritualen und Familientreffen. In Schulen und Kirchen vermittelten sie ihre Sprache und ihren Glauben, um ihre Identität auch in der neuen Heimat zu bewahren.

Im Laufe der Zeit entwickelten sich jedoch auch Kontakte mit der serbischen Bevölkerung. Das Leben in derselben Umgebung führte zu einer Durchdringung der Kulturen – deut-

sche Ordnung und Disziplin begegneten serbischen Bräuchen und ihrer Lebensweise. Diese Zusammentreffen trugen dazu bei, dass in Syrmien eine besondere Gemeinschaft entstand, in der jede Gruppe ihre Eigenheiten bewahrte, aber auch Elemente der anderen übernahm.

Die Deutschen in Syrmien konnte man an ihrem starken Gemeinschaftsgefühl erkennen. Jedes neue Haus und jeder neue Acker waren Teil einer größeren Ordnung, die sie gemeinsam schufen. Ihre Dörfer waren nicht nur Lebensräume, sondern auch ein Raum, in dem Kultur, Arbeit und Disziplin gepflegt wurden.

Durch die Ansiedlung der Deutschen erhielt Syrmien eine neue Form und einen neuen Inhalt. Ihre geordneten Dörfer, reichen Weinberge und vielfältigen Sitten hinterließen einen tiefen Spur in diesem Teil der Vojvodina.

Jedoch ist diese Gemeinschaft ist heute nicht mehr so zahlreich wie einst. Die Deutschen lebten in Syrmien bis Mitte des 20. Jahrhunderts, als nach dem Zweiten Weltkrieg zu ihrer massiven Auswanderung kam. Historische Umstände, Konsequenzen des Kriegs und Regierungswechsel führten dazu, dass die Mehrheit diese Gebiete verließ. Heute gibt es in Syrmien nur noch Spuren ihrer langen Präsenz – in der Architektur, im Straßenbild, in einzelnen Bräuchen und in Erinnerungen, die von Generation zu Generation den letzten verbliebenen Deutschen auf dem Boden zwischen Save und Donau weitergegeben werden.

AUF DEM BODEN ZWISCHEN SAVE UND DONAU

